

החינוך הקיבוצי - רמת רחל

"האדם הוא תבנית נולדת"

(שאל טשרניחובסקי)

קיבוץ רמת רחל כחלק מהיותו חבר בתנועה הקיבוצית מייחס חשיבות רבה לתפקיד מערכת החינוך ומאמין שחינוך איכותי הוא נכס חשוב עבור כלל הקהילה.

הקשר של מערכת החינוך עם הקהילה, תורם לבניית הזהות והשייכות של כלל התושבים והשותפים ומחזק את הקשרים והערבות ההדדית ביניהם. כמו כן, הוא מחזק את ההורות, את חיי המשפחה והקהילה ותומך בעיצוב זהותה האישית ותפיסת העצמי של הילד.

מערכת החינוך ברמת רחל הינה חברה ב"רשת החינוך הקיבוצי" של התנועה הקיבוצית הכוללת את "הגן הקיבוצי" ו"שבילים" שיחד מקיימים רצף חינוכי מותאם גיל וצרכים, מלידה ועד בגרות עבור כלל ילדי הקהילה, תוך כיבוד מקומו של כל פרט בתוך הקבוצה, כיבוד משפחתו וצרכיו האישיים לאורך שנים וקידום הדיאלוג עם מוסדות המדינה באשר לייחודיותו של החינוך הקיבוצי.

ערכי הליבה החינוכיים של החינוך הקיבוצי שלובים אלה באלה ובאים לידי ביטוי בתוכניות הלימודים ובהתנהלות היומיומית, מבית התינוקות ועד מועדון הנעורים. בבסיס תפיסת העולם הקיבוצית מונחת הערבות ההדדית, ממנה נובעים הערכים של דמוקרטיה פעילה, שוויון הזדמנויות והתחשבות באחר.

החינוך הקיבוצי מקדם בבסיסו את התפיסה המבקשת להנחיל לבניו ובנותיו ערכים של חיים בקבוצה, שיתוף פעולה כדרך חיים וטיפוח האחריות האישית והחברתית.

כחלק מהבנת החשיבות של קיום הערכים להלן לאורך כל השנה דואגת מערכת החינוך יחד עם הנהלת הקהילה ששותפותה מתבטאת הן מבחינה מוראלית והן מבחינה תקציבית לליווי מקצועי רציף, השתלמויות, ימי עיון וגיבוש לכל צוות החינוך במטרה לאפשר את תחושת השייכות, לקדם ולפתח את צוותי החינוך, ולתת מענה לצרכי הצוות בהתאם לדילמות ואתגרים המתעוררים בשטח.

מערכת החינוך ברמת רחל מחולקת לשתי מערכות: מערכת הגיל הרך ומערכת החינוך החברתי שמקיימות ביניהן קשרי גומלין והדדיות:

מערכת הגיל הרך (0-6)

1 חצר גרוטאות

חצר הגרוטאות היא המצאה ייחודית של החינוך הקיבוצי. זמן החצר הינו זמן למידה ועשייה משמעותיים ולתפקיד הצוות החינוכי תפקיד חשוב בזמן זה לעידוד לפעילות, תיווך בעת קונפליקטים ואפשרו להתנסות. החצר מאפשרת מגוון גירויים, תנועה פיזית, חופש לחקור ולהתנסות בבניה, בטיחות מאפשרת ופרואקטיבית, דיאלוג, עבודה בקבוצות, משחק והתנסות חברתית, העצמה אישית, ביטוי אישי, פיתוח יצירתיות ודמיון, עבודה עם חומרים שונים, יזמות ואפשרות בחירה, קבלת החלטות ומעורבות חברתית, פיתרון קונפליקטים ופיתוח גמישות חברתית.

3 טיול יומי

הטיול הוא ביטוי לקשר בין הילדים לבין הקהילה בה הם גדלים ומתחנכים. קשר זה נרקם בביקורים והכרות של הילדים והצוות החינוכי עם חצר הקיבוץ ועם ענפי המשק השונים, שם פוגשים הילדים אנשים בעבודתם ומתוך התנסות ממשית לומדים ומרחיבים את המושגים שיש להם על העולם. הטיול היומי מאפשר פיתוח מוטורי, חיבור לטבע ועונות השנה, חיבור לחינוך האקולוגי, התמודדות עם הבלתי צפוי והפתעות המאפשרות פליאה.

2 רצף מערכתי יומי, חודשי ושנתי

מערכת הגיל הרך (0-6)

תוכנית הלימודים ודרך העבודה מושתתים על מספר עקרונות חינוכיים ייחודיים לחינוך הקיבוצי שפועל לכל אורך השנה על פי מודל של למידה מבוססת מקום, הרואה את הגן כחלק אינטגרלי מהקהילה אליה שייך. מטרת הכלים הפדגוגיים שיוצגו לעיל הינה למצות את מגוון האפשרויות הטמונות בסביבה כבסיס ללמידה חווייתית:

במערכת החינוך בקיבוץ, כל יחידה היא חלק ממערכת רחבה בעלת ראייה מרחבית ותפיסה הוליסטית, אשר מדברת בשפה משותפת. ניהול המערכת ע"י דמות אחת מאפשר ליווי אישי של כל ילד ומשפחתו מרגע כניסתו ועד העלייה לכיתה א'. הגישה המערכתית שמה דגש על קיום קשרי גומלין בין היחידה למערכת כולה ובתוך היחידה בין ילדי הגן, חברי הצוות, ההורים וכל גורמי החוץ שבאים במגע עם הגן. יצירת יציבות במערכת, מספקת עבור הילד ומשפחתו בטחון ותחושת המשכיות, ומקנה לילד יכולת למימוש הפוטנציאל ופניות להתפתחות ולמידה.

4 ארוחות בגן כפעילות חינוכית

הארוחה בגן היא פעילות חינוכית לכל דבר ומשלבת מגוון מטרות: קידום בריאות ועידוד לסיפוק צרכי הגוף, פיתוח תקשורת איכותית ע"י יצירת אינטראקציות חברתיות בין הילדים למחנך ובין הילדים לבין עצמם סביב שולחן האוכל, הקניית הרגלי אכילה, עידוד לעצמאות, פיתוח יכולות מוטוריות עדינות ועידוד להתארגנות בשטח מצומצם במרחב השולחן.

5 פעילות רב דורית קהילתית

מערכת החינוך היא חלק מהקהילה הקיבוצית ומהתרבות הקיבוצית ולכן מדגישה את החשיבות ביצירת קשרים קהילתיים רב דוריים- הורים כשותפים פעילים, פנסיונרים מתנדבים בגני הילדים, חיבור לסביבה האנושית המוכרת דרך ביקור בענפי הקיבוץ השונים, בבתי חברים ובהליכה בשבילי הקיבוץ ופגישה אקראית עם אנשי הקיבוץ השונים. קיום הערכים הנ"ל, מאפשר הוצאה לפועל של פרויקטים קהילתיים שונים ומגוונים.

מערכת החינוך החברתי (כיתות א' עד י"ב)

1 הקניית מיומנויות חברתיות וכישורי חיים

בתי הילדים הצעירים (כיתות א'-י') שואפים להוות עבור הילד, מרכז הזדהות והשתייכות חברתית, בו הוא עובר תהליכי חיברות- בזכות ההשתייכות לקבוצת שווים שמורה ומודרכת. הפעילות בחברת הילדים עונה על צרכים חברתיים התפתחותיים של הילד, ומהווה נדבך חשוב בחיזוק הקשר של הילדים לקהילה, לקיבוץ ולמקום. חברת הנעורים (כיתות ז'-י"ב) היא מסגרת עבור כל בני הנוער, מסגרת בלתי סלקטיבית ובה יכולים בני הנוער להתנסות (בחיים רב ממדיים) במגוון רחב של פעילויות בתחומי חברה, תרבות, ועבודה. בתוך הקבוצה החינוכית מתרחשים תהליכים משמעותיים של למידה חברתית ובאמצעותה מופנמים ערכים תרבותיים וחברתיים על מנת להפכם לנוממות התנהגות מקובלות. הקבוצה אמורה לפתח יחסי גומלין בין חבריה, לפעול במשותף הן בפעילויות בילוי וחוויה והן במשימות שהיא מקבלת על עצמה, ולהוות מסגרת זהות לחבריה תוך העצמת ייחודיותו ויכולותיו של כל פרט בקבוצה.

3 עבודה על פי תכנית חינוכית שנתית המבוססת על ערכי "החינוך הקיבוצי"

צוותי החינוך החברתי עובדים ע"פ תוכנית עבודה שנתית אשר מגדירה באופן ברור ומתועדף את הפעילויות וההישגים שהמערכת מבקשת לממש ולקדם בטווח הקרוב והרחוק - בהתבסס על ערכי המערכת והקהילה. תכנית עבודה שנתית מחייבת מיקוד ודיוק של המאמץ הארגוני. קיומה מקדם הזדמנות לבדק בית מערכתי שנתי שיאפשר יצירת התאמות למציאות המשתנה ולצרכים המשתנים של הקבוצה החינוכית. קיומה של תכנית עבודה יאפשר מדידה ושיפור לצד חידוש ורענון בעשייה המערכתית חינוכית, תוך שמירה על רצף והמשכיות.

5 דמותוה של בוגרת. מערכת החינוך הקיבוצית

מערכת החינוך הקיבוצית שואפת כי בוגריה ובוגרותיה יגדלו להיות נשים ואנשים מעורבים ומשפיעים.ות בחברה, בעלי ובעלות אחריות אישית וחברתית כלפי כל ילד וילדה, איש ואשה בסביבה בה יבחרו לחיות ובסביבה הרחוקה יותר. בזכות היכולות שרכשו לחיים בקבוצה, יצמחו להיות מחויבים.ות לערכי הערבות ההדדית בהקשרים השונים של חייהם.ן, יוזמים.ות שיתופי פעולה במגוון תחומים, אשר יקדמו נושאים של קבלת כל זולת באשר הוא והיא תוך מתן ביטוי לייחודיותם.ן וכשרונם.ן האישי.

2 טיפוח תחושת השייכות וחיבור למסורות, לאנשים ולמקום

צוות החינוך החברתי מהווה חוליה חשובה ומרכזית עבור הקהילה ומערכת החינוך בהנחלת ערכיה והיכרות עם הקהילה, חברה ומסורותיה על בסיס הקשר למקום ולתרבות הקהילה. צוות החינוך פועל על בסיס תכנית חינוכית סדורה, ועשייתו החינוכית מאפשרת לילדים לפתח זהות אישית וייחודית המחוברת לבית, לקהילה, לאזור ולמדינת ישראל.

4 עידוד למעורבות בחברה, עשייה והתנדבות בחברה הישראלית בכלל וקהילת רמת רחל בפרט

מעורבות משמעותית, מחזקת עבור חברת הנעורים את החשיבות שבערך העבודה ומעודדת את החיבור לקהילה, כחלק מחינוכם לחיים בוגרים, עצמאיים ויצרניים. בהתאם לרוח התנועה הקיבוצית, מעורבות זו היא אבן יסוד בקשר שבין הנעורים לקהילה בכלל ולחברי וחברות הקיבוץ בפרט ועל כן היא עוגן מרכזי בתכנית החינוכית. המעורבות מתבצעת הלכה למעשה ע"י חובת עבודה של בני ובנות הנעורים בענפי הקיבוץ, לקיחת חלק באירועים חברתיים של צוות מעורבות חברתית והקמה וארגון של אירועי תרבות שונים בקיבוץ.

עקרון זה בא לידי ביטוי כבר בגילאי בית הספר היסודי, וזאת ע"י ימים מרוכזים של התנסות בעבודה בענפים השונים הפעלות לגני הילדים ושילוב בפרויקטים חברתיים-תרבותיים-קהילתיים.

שמות שכדאי להכיר...

גדעון לוין

גדעון לוין -

חבר קיבוץ להבות הבשן. מהאבות המייסדים של החינוך הקיבוצי. גיבש את גישת "הגן הזורם". עקרונות "הגן הזורם": פעילות הילדים מורכבת מ: משחק, עבודה, למידה, ויצירה.

בכל פעילות נמצאים כל ארבעת המרכיבים:

המשחק: ערכו בעצם התרחשותו, מהותו בהנאה ובהיעדרה המשחק נפסק, הוא חופשי ואינו זקוק לתוצאות או לתוצר.

העבודה: כרוכה במאמץ, ההנאה שהיא גורמת אינה בעצם התרחשותה אלא בתוצר ובתוצאה. הלמידה: יש בה גם מאמץ וגם הנאה, יש בה תוצר הידע והיא משכללת את מערכת התגובות של הילד כלפי סביבתו.

היצירה: מכוונת אל התוצר והתוצאה והיא משתמשת בדמיון ובמקוריות של המפעיל אותה.

בכל פעילות יש את 4 המרכיבים המוזכרים לעיל, אך אצל כל ילד המינון של כל מרכיב הוא שונה.

כל הפעילויות שהוזכרו לעיל חשובות במידה שווה.

(מתוך ויקיפדיה/גדעון לוין, הגן הזורם)

מלכה הס

מלכה הס -

חברת קיבוץ שדה אליהו. שם דבר בחינוך הקיבוצי בכלל ובגיל הרך בפרט. מחנכת ישראלית וחוקרת התפתחות הילד. ב-1942 הקימה האס את גן הילדים הראשון בשדה אליהו, ובעצתה הופסקה הלינה המשותפת בקיבוץ כבר בשנות ה-40 צעד חריג בתנועה הקיבוצית באותם ימים. שיטתה החינוכית בנויה על שני עקרונות מרכזיים: התפתחות הילד עוברת דרך התנסות מעשית, והצורך של הילדים במגע עם החומר הממשי, עם הדברים "האמיתיים". אחד המושגים אותו טבעה הוא "חצר הגרוטאות". מחזור גרוטאות מאפשר לילדים לפתח אישיות עצמאית בעזרת יצירה ועבודה עצמאיות תוך הפעלת יכולותיהם ודמיונם באופן חופשי, המתלווים לליווי ולהכוונה של מבוגרים.

(מתוך ויקיפדיה/מלכה הס)

יהודה רון פולני

יהודה רון פולני-

מחנך, ממנבתי הדרך החינוכית ב"חבר הקבוצות" ובאיחוד הקבוצות והקיבוצים, ומיוזמי "חברת הילדים" בבית אלפא. האמין בדוגמה אישית כחלק מיסודות שיטת החינוך שלו, ועודד הוראה המבוססת על שמחת למידה, תוך עוררות הסקרנות של התלמידים, ושאיפה לאיזון בין חירות אישית לזיקה חברתית.

(מתוך ויקיפדיה/יהודה רון פולני)

שמואל גולן

שמואל גולן -

איש חינוך ופסיכואנליטיקאי, ממנהיגי תנועת "השומר הצעיר", וממייסדי קיבוץ בית אלפא. תאורטיקן של החינוך המשותף ומאבותיו המייסדים. ממייסדי ומכווני מפעל החינוך בקיבוץ הארצי.

(מתוך ויקיפדיה/שמואל גולן)

"הבנתי אז שהרצון החזק לסייע לילד הסובל, הוא העושה את האדם למחנך אמיתי".

(מתוך בגלבוש ייסדנו את חברת הילדים/נירה אשל)

מרדכי סגל

מרדכי סגל -

איש חינוך ישראלי, מייסד סמינר הקיבוצים ומהאבות המייסדים של החינוך הקיבוצי בישראל

(מתוך ויקיפדיה/מרדכי סגל)

"הילד העומד עמידה איתנה בנוף סביבתו- טבע, משק, חיי אדם- הוא היסוד לבניית גופי לימוד. מנקודה זו שהוא עומד בה- מתמידים ומרחיבים את אופקיו, מתמידים ומשפרים את ראייתו. הרחבת אופקים זו והעמקת ראייה זו- היא הלימוד".

(מתוך סגל במבחן הזמן- 70 לסמינר הקיבוצים/מיקי קריץ)

החומרים נלקחו מתוך "הגן הקיבוצי" ו"שבילים". מתוך אתר הקיבוצים: www.kibbutz.org.il

תו התקן- מהדורה שלישית. 2017 מתוך: מערכת שיק/ אתר הקיבוצים. ספר הגן- ד"ר אשל/פלוטניק.

תודה לראשת אגף חינוך של התנועה הקיבוצית - דבי בראס, מנהלת הגן הקיבוצי- נועה צור ברוש, מנהל שבילים- אורי פלד נקש, מדריכות ומדריכי "שולחן ההדרכה" ו"שבילים" על הנגשת המידע והחומרים בתוך אתר הקיבוצים.

ליקטו וערכו: נורית עמית, שרית בן דב, סיון חיון | גרפיקה: יפעת כץ | חינוך רמת רחל